

characteristics of popular speech in written monuments of the nineteenth century. - An important and reliable source for illuminating an initial period in the making Ukrainian orthoepy. Orthographic system incunabula and manuscripts of this century was based mostly on phonetic principles. Therefore, due to the peculiarities of spelling, and often in spite of him, reflected the pronounced features, most of which was pronouncing the norm of modern Ukrainian language.

Key words: Ukrainian speaking, written monuments, zvukopoluky, pronunciation.

УДК: 811.161.2+17.023.32

О. В. Нахапетова,

Одеський національний морський університет,
викладач кафедри українознавства,
історико-правових та мовних дисциплін

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНОТАЦІЙ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

В статті проаналізовано проблеми місця конотативного компонента в структурі значення слова, неоднозначного розуміння конотації як мовного явища та визначено труднощі при класифікації конотативної лексики.

Ключові слова: конотація, денотація, емотивність, експресивність, оцінність, стилістичне значення, конотативний компонент.

Неоднозначність розуміння місця конотативного компонента в структурі значення слова пов'язано з різноманітністю поглядів на структуру конотації, а проблема розмежування компонентів конотації та її кількісного складу, у свою чергу, становить труднощі при створенні класифікації емотивної лексики.

Конотація (від лат. connotatio, від connoto – маю додаткове значення) – емотивне, оцінне чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального (закріпленого в системі мови) чи оказіонального характеру [8; с. 236]. Витоки конотації сягають схоластичної логіки, де вона протиставлялася денотації (екстенціоналу) як понятійна сутність (інтенціонал). У мовознавстві цей термін з'явився в XVII столітті. Вперше його було використано в граматиці Пор-Роялю на позначення властивостей (акциденцій), на відміну від субстанцій. Це поняття було застосовано в середині XIX століття в англійській лексикографічній літературі при описуванні теорії і практики укладання синонімічних словників.

Конотації передають прагматичну інформацію, оскільки відображають не предмети та явища, а ставлення людини до них (емоції, оцінку, відтінки експресії тощо), тобто ставлення людини як представника визначеної мовної культури та певної соціокультурної спільноти. В мові, що ми розуміємо як культуру та етнічну цінність, конотації виявляються у формах порівнянь, метафоричних переносів, фразеологічних значень, різних мовних новоутворень.

Метою статті є аналіз теоретичних досліджень конотації в сучасному мовознавстві. Мета зумовила вирішення таких завдань: 1) систематизувати й узагальнити теоретичні дослідження конотації; 2) визначити способи конотації; 3) схарактеризувати труднощі, які виникають при класифікації конотативної лексики.

Традиційно конотація розглядається як сукупність емотивного, оцінного, експресивного й стилістичного компонентів. Так, Й. А. Стернін, розділяючи точку зору І. В. Арнольд [1; с. 94], виокремлює в конотативному компоненті значення чотири вказаних елемента, вважаючи, що вони переважають у семантиці більшості слів. При цьому *під емотивним компонентом* Й. А. Стернін, розуміє «вираження словом емоції чи почуття»; оцінний компонент розглядається як «схвальна чи несхвальна оцінка, що полягає в значенні слова»; *експресивний компонент* визначено як «вираження словом посиленої ознаки, що входить у денотативний компонент значення», а *стилістичним компонентом* значення є його функціональний компонент [14; с. 93–106].

Й. А. Стернін справедливо вказує на труднощі розмежування названих компонентів конотації і їхній тісний взаємозв'язок. При цьому виявляється, що труднощі виникають не лише при розмежуванні, наприклад, емотивного й оцінного компонентів («позитивний чи негативний емотивний відтінок»), але й при розмежуванні конотативної і денотативної частини значення. Так, автор вказує на те, що необхідно розрізняти слова з емотивним значенням, а також слова з оцінним значенням і оцінним компонентом значення [Там само; с. 94]. Таким чином, і емоція, і оцінка можуть бути елементами як денотації, так і конотації. Й. А. Стернін підкреслює, що «емоційний, оцінний і експресивний компоненти значення часто переплітаються і взаємодіють в значенні слова» [Там само; с. 107], а стилістичний компонент, хоч і є частиною конотативного значення, визначається автором як функціональний (при цьому не вказано на домінування якогось із компонентів). Пізніше Й. А. Стернін описує структуру значення за допомогою набору сем, причому саме емоції і оцінки розглядаються ним як конотативні, а функціонально-стилістичний компонент вицленується зі складу конотації, оскільки «він не характеризує предмет, а несе інформацію про ситуацію, в якій протікає мовленнєвий акт (формальний, неформальний, усний та ін.)» [12; с. 73].

У межах стилістичного значення розглядає емотивний компонент А. Н. Кожин: «При посередництві стилістичної змістовності слова реалізується емотивно-оцінне відношення до об'єктів мовленнєвої діяльності і здійснюється образне уявлення різних сторін світу, що засвоюється творчо» [5; с. 37]. Це означає, що певне слово у певному значенні має стійку асоціацію в свідомості мовця, втім воно по-різному забарвлено в різних культурах, тому набуває різних конотативних смислів.

На особливу увагу заслуговує дослідження Н. М. Разінкіної, здійснене на матеріалі наукових текстів, оскільки ця сфера мови традиційно вважається однією із найбільш «емоційних». Автор доходить висновку про обов'язковість оцінного компонента в науковій лексиці, оскільки він характерний для наукового тексту [11; с. 66]. Але науковий текст повинен містити позитивну конотацію, яка сприятиме впливові на реципієнта через стилістичні прийоми, високий ступінь асоціативності, мотивованості й образності значень.

Досліджуючи співвідношення емотивності й експресивності, Ю. М. Осипов, вважає, що ці два параметри знаходяться у відношеннях доповнювальної дистрибуції і співвідносяться одне з одним як «величина» і «функція» [10; с. 119–121]. Це означає, що оцінний компонент тісно пов'язаний з предметно-логічним, точною доповнює його, входить у словникову дефініцію і сприяє стійкості конотативних зв'язків.

Виключаючи стилістичний компонент, Н. А. Лук'янова відносить до конотації експресивність, емотивність і оцінність. Слід зазначити, що під експресивним компонентом значення виділяється емотивність, а експресія і оцінка розглядаються як компоненти денотації (при цьому не виключається зв'язок емотивності з оцінкою і експресією). Авторка трактує емотивність як тактовну категорію [9; с. 62].

О. В. Загоровська розглядає лексичне значення як сукупність денотативного, конотативного і образного компонентів, тобто виносить образність за межі конотації, обмежуючи конотативний компонент значення емотивним, оцінним і стилістичним мікрокомпонентами [4; с. 16].

Таким чином, всі дослідники зауважують на необхідності розмежування вказаних компонентів конотації, але при цьому не пропонують реальних способів такого розмежування, в основному обмежуючись вказівкою на об'єктивні труднощі, викликані тісним зв'язком і взаємодією названих компонентів. Що ж стосується власне емотивного компоненту значення, то відносно нього також немає ані єдності думок, ані термінологічних визначень, ані змістових характеристик.

Терміни, що використовуються при описанні емотивних характеристик слів, різноманітні й відображають зв'язок емотивності з іншими компонентами конотації. На «емотивну оцінку» вказують у своїх дослідженнях Л. М. Васильєв; С. С. Хідекель та Г. Г. Кошель; Л. А. Сергеева. Про «емотивну експресію» пише В. Н. Грідін та ін. вчені.

Н. М. Разинкіна розмежує «емотивне значення слова» (що являє собою «спосіб реалізації поняття в слові») та «емотивне забарвлення», тобто «оцінювальний (позитивний чи негативний) момент, викликаний тим специфічним змістом, який створює значення слова» [11; с. 17–20]. Слід зазначити, що Н. М. Разинкіна чітко розмежує емотивність і експресію: зв'язуючи емотивність з оцінкою, вона трактує експресивність як «різні відтінки вражаючої сили слова» і вважає, що «експресивність ширша, ніж емотивність в мові» [Там само; с. 20–24].

Аналізуючи стилістичні конотації, Н. М. Кожина виділяє серед них експресивно-емотивні й експресивно-оцінювальні, а також функціональні, тобто ті, що належать до сфери вживання конотації, однак усім видам конотації дає назву стилістичних [6; с. 23].

Очевидно, наявність багатьох точок зору на конотацію, її структуру, проблему розмежування її компонентів пояснюється, як вважає А. А. Леонтьєв, відсутністю не лише психологічної, але й лінгвістичної теорії емотивного мовлення [7; с. 343]. Труднощі у розмежуванні емотивного, експресивного й оцінного компонентів полягають в тому, що вони взаємопов'язані. З одного боку, в оцінці людиною предмета чи явища лежать емоції, з іншого боку, спостерігається тісний зв'язок емоції з оцінкою.

У результаті дослідження ми дійшли таких висновків: проблема конотації як лінгвістичної категорії повинна розглядатися у тісному взаємозв'язку реалій сучасності з навколишнім середовищем, антропоцентричним підходом, пов'язаним з особистістю мовця, експансією, що розширює межі суто мовних проблем, експланаторністю, яка пояснює нелінгвістичний феномен. Застосування екстралінгвістичних чинників дозволяє на основі аналізу мови визначити характерні риси певної лінгвокультурної спільноти, схарактеризувати інформативність конотативного простору, скорегувати національні цінності, ідеали, символи, культурні стереотипи, з'ясувати індивідуально-психологічні, соціо- й етнокультурні компоненти тощо. Різноманітність поглядів на конотацію викликають неоднозначність її розуміння у значенні слів. Ми вважаємо, що урахування емотивного, оцінного, експресивного й стилістичного компонентів в конотативному значенні слів дає можливість розглядати лексичні одиниці як етнокультурні феномени. Тому випливає необхідність у глибокому теоретичному дослідженні конотації як аспекту лінгвістики з точки зору лінгвокультурологічного підходу.

Література

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: [б. и.], 1973. – 325 с.
2. Васильев Л. М. Семантика русского глагола / Л. М. Васильев. – М.: [б. и.], 1981.
3. Грідин В. Н. Семантика эмоционально-экспрессивных средств языка / В. Н. Грідин // Психолінгвістическіе проблемы семантики. – М.: [б. и.], 1983. – С. 46–59.
4. Загоровская О. В. Образный компонент в значении слова / О. В. Загоровская // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака. – Воронеж: [б. и.], 1983.
5. Кожин А. Н. О квалификации стилистического значения слова / А. Н. Кожин // Функциональная стилистика: Теория стилей и их языковая функционализация. – Пермь: [б. и.], 1986. – С. 26–48.
6. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / Н. М. Кожина. – М.: [б. и.], 1983.
7. Леонтьев А. А. Психофизиологические механизмы речи / А. А. Леонтьев // Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка. – М.: [б. и.], 1970. – 415 с.
8. Лінгвістический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002.
9. Лукьянова Н. А. О семантике и типах экспрессивных лексических единиц / Н. А. Лукьянова // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. – Новосибирск: [б. и.], 1983. – С. 57–68.
10. Осипов Ю. М. Об уточнении понятия «эмоциональность» как лингвистического термина / Ю. М. Осипов // Проблемы синтаксиса английского языка. – М.: [б. и.], 1970. – 265 с.
11. Разинкина Н. М. Стилистика английской научной речи эмоционально-субъективной оценки / Н. М. Разинкина. – М.: [б. и.], 1972. – 326 с.

12. Разинкина Н. М. О языковых особенностях текстов нежесткого типа (на материале научно-популярной литературы) / Н. М. Разинкина // *Функциональная стилистика: Теория стилей и их языковая реализация*. – Пермь: [б. и.], 1986. – С. 65 – 73.

13. Психолингвистика за рубежом: Сб. ст. / отв. ред. Леонтьев А. А. и Сахарный Л. В. – М.: Наука, 1972. – 127 с.

14. Сергеева Л. А. О соотношении объективных и субъективных факторов в значениях эмоционально-оценочных прилагательных в современном русском языке / Л. А. Сергеева // *Исследования по семантике*. – Уфа: [б. и.], 1982.

15. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж: [б. и.], 1979. – 211 с.

16. Хидекель С. С. Оценочный компонент лексического значения слова / С. С. Хидекель, Г. Г. Кошель // *Иностранные языки в школе*. – 1980. – №4. – С. 11–13.

О. В. Нахапетова,

Одесский национальный морской университет,
кафедра украиноведения, историко-правовых и языковых дисциплин

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КОННОТАЦИИ В СОВРЕМЕННОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

В статье проанализированы проблемы места коннотативного компонента в структуре значения слова, неоднозначного понимания коннотации как языкового явления и трудности при попытках классификации коннотативной лексики.

Ключевые слова: коннотация, денотация, эмоциональность, экспрессивность, оценочное значение, стилистическое значение, коннотативный компонент.

O. V. Nakhapetova,

The Ukrainian studies department, historical-legal
and linguistic disciplines of Odessa National Maritime University

THEORETICAL STUDIES CONNOTATIONS IN MODERN LINGUISTICS

The article analyzes the problems of space connotative component in the structure of the meaning of the word, ambiguous understanding connotations as linguistic phenomena and difficulties when attempting classification connotative vocabulary.

Traditionally, the connotation is treated as a set of emotional, evaluative, expressive and stylistic components.

Obviously, there are many points of view on connotation, its structure, the problem of delimitation of its components due to lack not only psychological, but also the linguistic theory of emotional speech. The difficulty of distinguishing emotional, expressive and evaluative components is that they are closely interrelated. On the one hand, the assessment of a person of an object or phenomenon associated with emotional distress, on the other hand, there is a close relationship emotional assessment.

Thus, the diversity of views on the connotation cause ambiguity understood in the meaning of the word, hence the need for a deeper theoretical study as an aspect of linguistics.

Key words: connotation, denotation, emotionality, expressiveness, the estimated value, the stylistic value, connotative components.

УДК 811.161.2'373.23(477.86)

С. П. Павелко,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова,
ст. викл. кафедры украинської мови

ОСОБЛИВОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ІМЕННИКА М. КОСОВА

В статті досліджуються частотні чоловічі імена, які функціонували в антропоніміконі м. Косова Івано-Франківської обл. з 1951 по 2000 рр. Матеріал, зібраний шляхом суцільної вибірки, да змогу об'єктивно простежити якісний та кількісний склад цієї групи антропонімів.

Ключові слова: особове ім'я, антропонім, онім, іменник, функціонування, частотність, антропонімна динаміка.

В сучасній лінгвістиці значна увага приділяється всебічному вивченню ономасичних одиниць. Друга половина ХХ ст. ознаменувалася значними досягненнями української антропоніміки, з'явилося чимало робіт, присвячених вивченню особових імен. Історичний аспект цього класу онімів досліджували М.Л.Худаш, Л.Л.Гумецька, М.О.Демчук, І.М.Железняк, Р.Й.Керста, О.Д.Неділько, І.Д.Сухомлин, М.І.Сенів, Р.І.Осташ, В.В.Денисюк. Сучасний стан розряду особових імен ґрунтовно представлено у працях П.П.Чучки, Л.В.Кракалії, С.Є.Панцьо, Т.Д.Космакової, О.Ю.Касім, О.Ю.Карпенка, Л.П.Зайчикової, С.Л.Брайченко, Д.О.Жмурко, Ю.Медведевої, І.Д.Скорук, Т.В.Кравченко, Н.О.Свистун, Т.В.Бути, О.В.Чорноус. Попри активне поживлення та вагомі успіхи в цій царині поза увагою лінгвістів залишаються поки що не вивчені антропонімікони багатьох історико-географічних теренів України, в тому числі й Косівщини.

В цій розвідці ставимо на меті простежити, як розвивався частотний чоловічий іменник мешканців м.Косова з 1951 по 2000 роки. До цієї групи ми уналежноємо широковживані антропоніми нижче першої десятки, які мають не менше п'яти вжитків. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) виявити всі чоловічі імена, які потрапляли до складу частотних протягом досліджуваного нами періоду; 2) встановити питому вагу частотних антропонімів упродовж усіх періодів; 3) простежити якісні зміни частотних онімів на кожному хронологічному зрізі.

Антропонімікон м.Косова із середини ХХ ст. характеризується збільшенням іменного репертуару. Це, безперечно, вплинуло на якісний та кількісний склад частотних імен. У 1951-1960 рр. список усіх новонароджених складає 46 імен – до